

Дорожня карта для України на шляху до інструменту підготовки до вступу в ЄС у сфері сільського господарства та розвитку сільських територій

Неофіційний переклад

Зміст

Вступ	2
Терміни та скорочення, використані в цьому документі	2
Правова база ЄС	3
Створення державної установи та національне законодавство	3
Залучення відповідних зацікавлених сторін	7
Написання програми - процес	8
Зміст програми	9
Переговори з Європейською Комісією (ЄК) щодо програми	10
Створення Платіжної агенції (ПА), Системи управління та контролю (СУК)	11
Акредитація Платіжної агенції (ПА)	12
Комунікаційна стратегія	12
Хронологія підготовчих етапів	14
Додаток Приклади програм s/plans	15

Вступ

Ця дорожня карта розроблена в рамках проекту "План дій щодо гармонізації законодавства у сфері сільського розвитку в Україні, сприяння використанню інструментів допомоги ЄС для розвитку сільських територій, що готуються до вступу в ЄС, для підвищення конкурентоспроможності та експортного потенціалу малих і середніх підприємств в Україні".

Елементи дорожньої карти не визначають умови, на яких Європейський Союз надаватиме інструменти для підготовки до вступу в ЄС. Таким чином, використання таких термінів, як SAPARD, IPARD та інших назв інституцій слугує прикладом для пояснення основних елементів дорожньої карти, щоб допомогти українським органам влади та зацікавленим сторонам підготуватися до періоду підготовки до вступу в ЄС у сфері фінансової підтримки сільського господарства.

Дорожня карта розроблена експертами з Латвії: Айварс Лапіньш якого консультувала д.е.н. Лаймдота Страуяма, яка раніше працювала на різних керівних посадах у Міністерстві сільського господарства під час вступу Латвії до ЄС (1999-2004 рр.), а також під час розробки інституційної системи та програми передвступного інструменту для сільського господарства та розвитку сільських територій. У процесі розробки цієї дорожньої карти незамінний внесок зробили українські колеги, особливо пан Роман Корінець.

Значною мірою незалежно від того, чи надаватиметься передвступна допомога в рамках нещодавно створеного механізму для України чи іншого інструменту, основні принципи цієї дорожньої карти залишатимуться дійсними та актуальними, оскільки головною метою інструменту передвступу є підготовка країни, зокрема державного управління, для управління інструментами ЄС.

Терміни та скорочення, використані в цьому документі

Нижче наведені терміни та їх опис, що використовуються в цій дорожній карті:

Скорочення	Термін	Короткий опис та посилання
НУП	Національний уповноважений п р е	Посадова особа високого рангу (як правило, Мінфін або Мінекономрозвитку), незалежна від ОУ та ПА і відповідальна за надання "зеленого світла" для акредитації ПА
ПА	Платіжна агенція	Розглядає та контролює проекти та надає фінансування
ОУ	Орган управління	Пише програму, розробляє більшу частину законодавства про допомогу, інформує та спілкується, очолює моніторинговий комітет
МК	Моніторинговий комітет (Monitoring)	Всі залучені інституції + зацікавлені сторони + ЄК здійснюватимуть моніторинг прогресу та затверджуватимуть зміни до Програми
ЄК	Європейська комісія	Затверджує програми, надає допомогу ЄС країні та здійснює контроль, особливо за

		діяльністю ПА та СУК. Головним чином, Генеральний директорат з питань сільського господарства та розвитку сільських територій залучений до переговорного процесу у сфері сільського господарства.
МСГ	Міністерство сільського господарства (Ministry)	Галузеве міністерство, відповідальне за програмування та моніторинг Програми
СУК	Система управління та контролю (Management)	Вся система людських і технічних ресурсів для забезпечення належного функціонування інструменту підготовки до вступу

Правова база ЄС

Важливо визначити обов'язки експертів Міністерства аграрної політики щодо ознайомлення із законодавством ЄС. Аналіз законодавства ЄС має здійснюватися різними департаментами залежно від їхньої вже визначеної або передбачуваної ролі в інституційній системі (див. Рисунок 1), наприклад, розподіл обов'язків між різними департаментами виглядає наступним чином:

сільське господарство (та/або розвиток сільських територій) - зміст програми та переговори з ЄС

юджет на фінансування - фінансування інструменту підготовки до вступу

удит - контакти з органом аудиту та нагляд за системами аудиту агентства

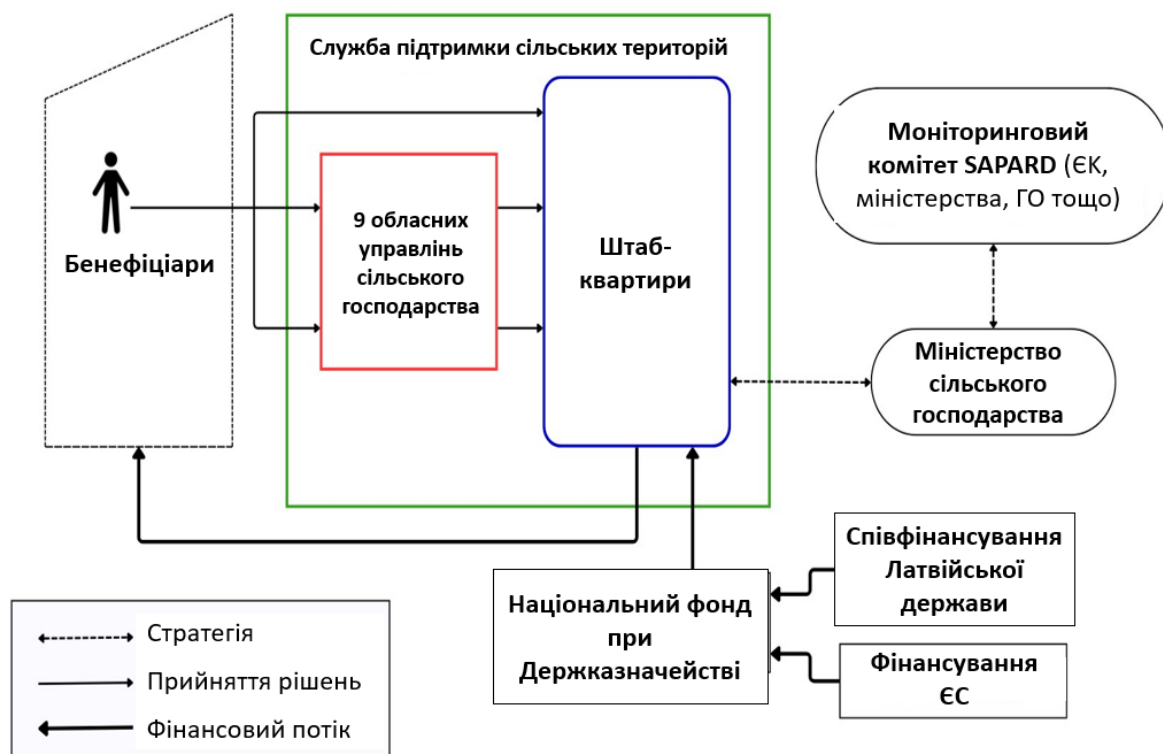
Н
У
Р
Е
R
L
І
N
К
Н
р
s
a
g
r
і
c
u
l
t
u
r
e
e
c
e

Створення державної установи та національне законодавство

У цьому розділі представлені основні типи діаграм. Важливо мати не лише інституційні, але й чіткі технологічні схеми, які пояснюють послідовність різних процесів та обов'язків. Схеми показують лише основну інформацію та робочі процеси і не виключають, що їх може бути більше, наприклад, звітність ПА перед Казначейством, РУ або Моніторинговими комітетами.

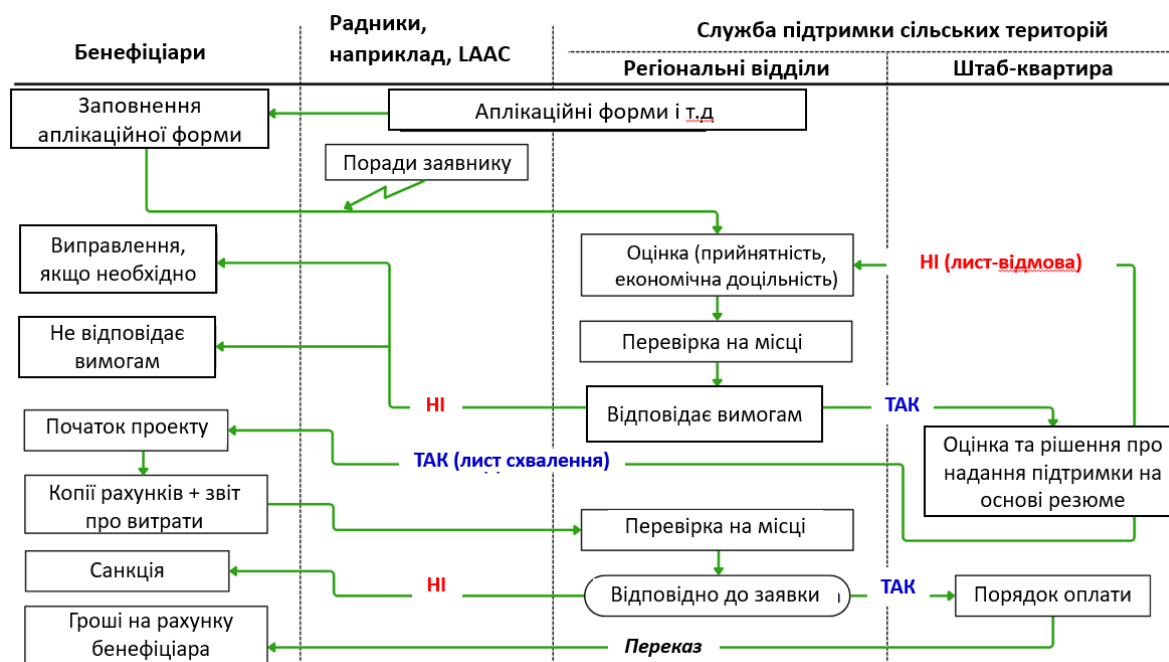
Рисунок 1 Принципова схема відповідальних інституцій на етапі підготовки до вступу (на прикладі IPARD)

Рисунок 2 Загальна схема загальної структури управління (приклад латвійського SAPARD)¹

¹ Служба підтримки села свого часу виконувала функції латвійського агентства SAPARD, а зараз є платіжним агентством для фінансування Спільної сільськогосподарської політики, Спільної рибної політики та державної допомоги у сільському господарстві в Латвії.

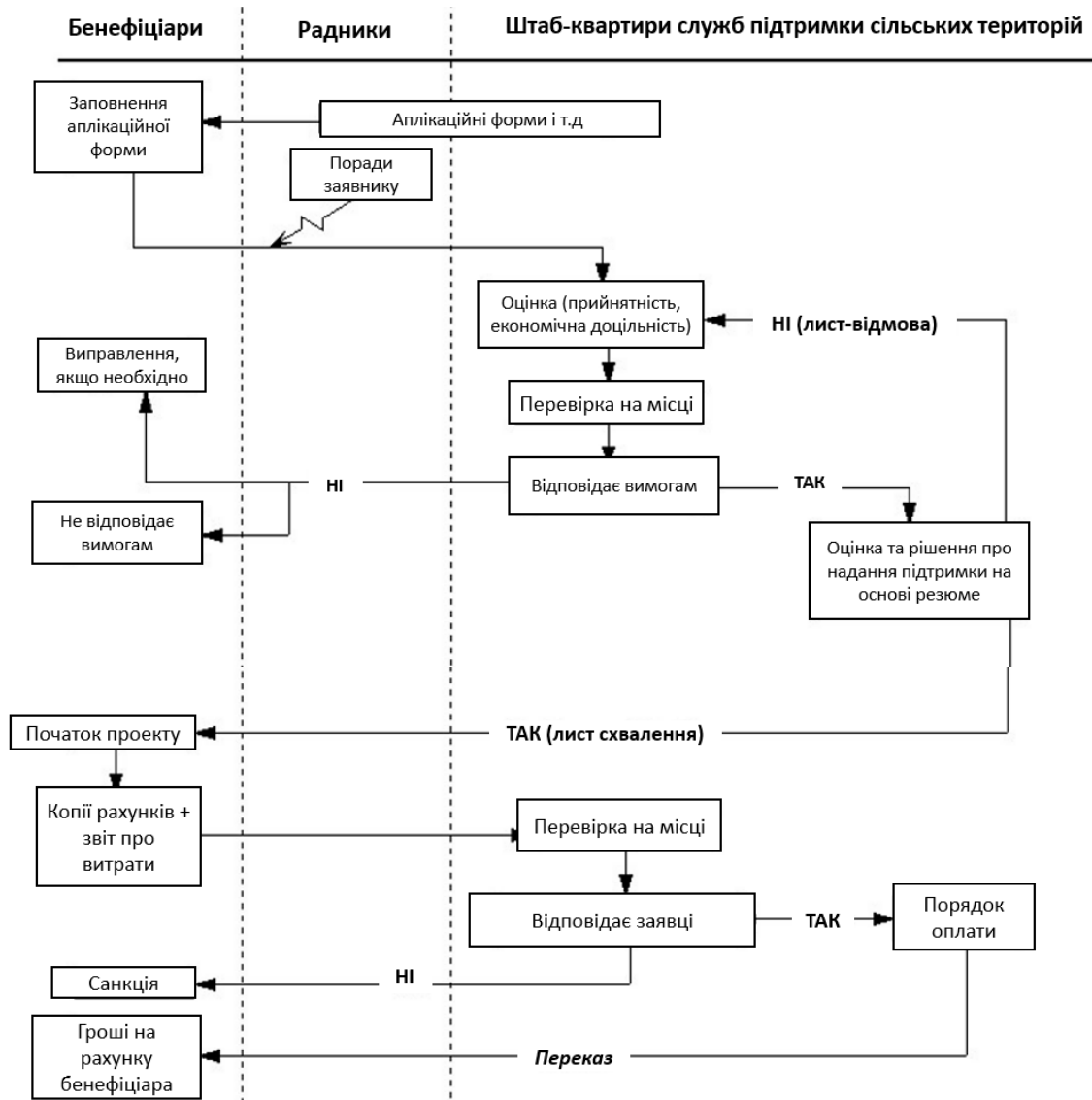
Оскільки адміністрування різних заходів може відбуватися різними шляхами, важливо розрізняти діаграми процесу різного типу (**Помилка! Неправильне посилання закладки.** проти Рисунок 4).

Рисунок 3 Схема процесу (приклад латвійського SAPARD - заходи, що реалізуються на регіональному рівні)

На додаток до розглянутих у цьому документі елементів, можна звернути увагу не лише на консультантів, але й на банківський сектор, оскільки він є важливою частиною процесу та передумовою проектного фінансування у випадках, коли кінцевий бенефіціар не має достатнього фінансування.

Важливо передбачити можливість внесення змін і виправлень у разі, якщо заявка є неповною у деяких незначних елементах і деталях. Важливо провести межу між заявкою, яка є навмисно неповною і тому має бути відхилена, та іншими випадками, коли неповна заявка може бути повернута заявнику для внесення виправлень. Такий досвід можна отримати від тих країн-членів ЄС, які пройшли через SAPARD або IPARD і зараз впроваджують Спільну аграрну політику ЄС.

Рисунок 4 Схема процесу (приклад латвійського SAPARD - заходи, що реалізуються лише на національному рівні)

Нижче наведено керівні принципи створення інституційної системи:

амість того, щоб створювати спеціальні структури лише для фондів, що готуються до вступу, слід використовувати існуючі інституції, які вже виконують подібні функції в країні. Так само слід уникати створення структур на кшталт "підрозділ IPARD", "підрозділ з підготовки до вступу" або подібних до них. Натомість це мають бути структури, які вже відповідають за нагляд за стратегічним програмуванням, сільським господарством або стратегією розвитку сільських територій.

А має бути універсальним як для територіальних платежів, так і для грантів (інвестиції, навчання, місцевий розвиток, орієнтований на громаду (LEADER) тощо), а не окремим для кожного з них, з наступних причин: дебільшого це одні й ті самі бенефіціари.

. Фінансова і державна скарбниця - це те саме
ормативно-правові акти, що встановлюють основні принципи, є однаковими
тучна сегрегація лише створить зайву непотрібну бюрократію.

кщо інструмент підготовки до вступу передбачає можливість використання не лише
грантів, але й фінансових інструментів (пільгові кредити, гарантії тощо), доцільно
розглянути можливість використання цих інструментів поряд з грантами, зважаючи на
такі міркування:

об не відкладати початок роботи передвступного інструменту, розгляньте можливість
впровадження фінансових інструментів на 2-й або 3-й рік впровадження.

коріш за все, це має бути установа, відокремлена від ПА і заснована на існуючих
структурах, які вже надають підтримку у вигляді фінансових інструментів.

адання фінансових інструментів може бути особливо корисним для вирішення проблем,
які мають більший масштаб, ніж одне підприємство, а також для уникнення ситуацій
"мертвого вантажу" при підтримці підприємств за допомогою грантів, а не фінансових
інструментів. Крім того, це передбачає мультиплікативний ефект (1 євро, інвестований
у фінансові інструменти, може принести прибуток у 2-5 разів, залежно від ситуації,
порівняно з простим грантом).

Узгодження національного законодавства:

снуюче національне законодавство про сільське господарство може слугувати
правовою основою для фондів підготовки до вступу. Слід розглянути можливість
внесення поправок, які б містили конкретні посилання не лише на національну
(державну) допомогу, але й на фінансову підтримку ЄС (приклад латвійського закону
про сільське господарство та розвиток сільських територій можна знайти [тут](#)).

раховуючи безперервний процес боротьби з корупцією, в ситуації, що склалася в
Україні, наполегливо рекомендується прийняти спеціальний закон про платіжні агенції,
який забезпечить найвищий можливий рівень нагляду за діяльністю платіжних агенцій.
Рівень деталізації не повинен бути високим. Прикладом може слугувати закон на 8
сторінках (16 статей) з латвійського досвіду (див. текст [тут](#)).

равовий аналіз щодо точного розмежування того, що має бути визначено на різних
рівнях національного законодавства:

сновні закони: в Законі про сільське господарство - досить загальні

ідзаконні акти Уряду у поєднанні з наказами Міністра сільського господарства: щодо
умов прийнятності та критеріїв відбору проектів

роцедури, визначені Платіжною агенцією, та інші послуги в системі СУК.

Залучення відповідних зацікавлених сторін

Нижче наведено типи зацікавлених сторін, яких слід залучати для того, щоб зробити процес безперешкодним, достатньо інклюзивним, демократичним та успішним в цілому:

ільськогосподарські громадські організації
ромадські організації лісового та рибного господарства у випадку, якщо документ про вступ до ЄС передбачає можливості для заходів не лише у сфері сільського господарства, але й лісового та рибного господарства.
ісцеві та регіональні муніципалітети
кологічні громадські організації
анки та фінансові установи, що здійснюють кредитування відповідних секторів.
ослідні та наукові установи, які є невід'ємною частиною [системи знань та інновацій у сільському господарстві \(AKIS\)](#)

Для того, щоб досягти успіху у своєчасній та ефективній підготовці до успішного впровадження місцевого розвитку, орієнтованого на громаду, на кшталт проекту LEADER, доцільно реалізувати декілька пілотних проектів у різних регіонах України. Такі пілотні проекти не лише зосереджуватимуться на навчанні та розбудові потенціалу всіх учасників цих проектів, але й передбачатимуть можливість реалізації проектів на місцях, коли місцеві ініціативні групи не лише розроблятимуть та затверджуватимуть власні стратегії "знизу-вгору", але й коли муніципалітети, підприємці чи громадські організації реалізовуватимуть ці проекти на місцях.

Написання програми - процес

Для того, щоб скористатися інструментами підготовки до вступу, завжди існує вимога спочатку пройти процес стратегічного програмування. У випадках SAPARD та IPARD це називається програмою або планом (далі в тексті - Програма).

Нижче наведено основні принципи та міркування щодо розробки Програми:

ряд та/або міністр і політичне керівництво визначають напрямки політики/пріоритети.

іністерство не є зовнішнім підрядником, відповідальним за написання Програми.

дин конкретний відділ та особа, відповідальна за написання Програми, а також головний переговорник на технічному та стратегічному рівнях у відносинах з ЄК. Політичний рівень залучатиметься лише у випадку крайньої необхідності та на етапі затвердження Програми, якщо це буде вирішено спільно з ЄК.

еханізм постійного звітування про хід написання Програми на рівні міністра, а також вищого керівництва міністерства.

юджет на:

сний переклад тексту Програми з української та англійської мов
цінка ex-ante.

алучення експертів та позавідомчих установ у разі необхідності для збору та уточнення
додаткової інформації під час переговорів із зацікавленими сторонами та Європейською
Комісією.

ісії до Брюсселя на переговори.

ідготовка ключових спеціалістів.

воєчасне залучення дослідників та аналітиків з різних сфер, які можуть допомогти
знайти найкращі докази для аналітичної частини Програми.

Хоча опитування всіх зацікавлених сторін є корисним інструментом для
з'ясування того, які заходи могли б бути бажаними, вони повинні супроводжуватися
ретельним аналізом, що ґрунтується на фактах, та узгоджуватися з політичними цілями,
щоб усі ці три фактори були узгоджені:

наліз

огляди та інтереси зацікавлених сторін

ілі політики

Зміст програми

Програма може бути досить великою за обсягом: латвійська програма SAPARD
мала 214 сторінок, [хорватська](#) програма IPARD - 400 (310 сторінок без додатків).

Це пояснюється тим, що потрібно *багато різних типів розділів* (кількість
сторінок у дужках є орієнтовною і може змінюватися залежно від професіоналізму
авторів та переговорів з ЄК):

оточна ситуація в сільському господарстві та сільській місцевості (зокрема, SWOT-
аналіз) (150)

гляд національної підтримки сільського господарства та розвитку сільських територій і
угод про вступ до ЄС (30)

ілі стратегії (2)

рийнятні заходи (60)

дміністративна структура та процедури (8)

інансовий план (3)

нформація та промоція (2)

оніторинг та оцінка (3)

артнерство (5)

ідсумки попередніх оцінок (ex-ante) (20)

одатки (100)

До попередніх прикладів більшості країн, що вступають до ЄС, слід ставитися з особливою обережністю, враховуючи, що Україна значно більша за площею, ніж будь-яка інша країна, що вступає до ЄС, і, фактично, будь-яка країна ЄС, крім Франції. Таким чином, регіональний рівень може заслуговувати на особливу увагу як з точки зору аналізу, так і з точки зору системи управління, тобто певних елементів багаторівневого врядування, які необхідно було б створити і стосовно системи управління та контролю.

Для забезпечення співфінансування бюджетний департамент Міністерства аграрної політики має бути залучений на ранніх стадіях розробки програм, щоб узгодити їх з процесом планування державного бюджету.

Бюджет Програми визначатиметься законодавством ЄС, і бажано не здійснювати додаткового співфінансування Програми понад те, що вимагає ЄК.

Однак слід передбачити додаткове національне фінансування для забезпечення перевиконання зобов'язань, тобто, якщо це дозволено законодавством ЄС, трохи більше 100% (з досвіду Латвії - близько 110%) бюджету має бути покрито затвердженими проектами (зобов'язаннями). Це пов'язано з тим, що в поточних проектах завжди виникають певні порушення, зміни, які без перевиконання зобов'язань означали б, що не весь бюджет від ЄК може бути освоєний і, таким чином, втрачений.

Україна може розглянути можливість застосування менш вузького підходу, коли йдеться про право підприємств сільського господарства та харчової промисловості на отримання підтримки з різних видів інших фондів, які можуть існувати на національному рівні або фінансуватися з фондів підготовки до вступу в ЄС поза межами компетенції Міністерства аграрної політики. Той факт, що підприємство працює у сфері сільського господарства, не повинен означати, що єдиною допомогою, яку воно може отримати, є Програма розвитку сільського господарства та сільських територій. Прикладом таких інших заходів, що не належать до компетенції Міністерства сільського господарства, є промоція, інновації та освіта.

У той же час необхідно забезпечити взаємодоповнюваність та уникнення подвійного фінансування. З цією метою надзвичайно важливо мати добре функціонуючий обмін інформацією в електронному форматі між різними установами, такими як ПА та іншими установами, відповідальними за надання допомоги, включаючи місцеві муніципалітети, щоб зробити адміністративний процес прийняття рішення про надання допомоги якомога простішим, уникаючи паперового документообігу між різними установами. Це також може стосуватися вимог правила de minimis, коли воно застосовується.

Переговори з Європейською Комісією (ЄК) щодо програми

Основні принципи ведення переговорів:
аявність людей, які ведуть переговори з ЄК, з достатнім рівнем володіння мовою, а також професійними знаннями. Вільне володіння англійською мовою - це мінімум, а

інша офіційна мова ЄК (французька або німецька) також може допомогти, але не є абсолютно необхідною.

цьому процесі допомагає Посольство України в Брюсселі

ля того, щоб зробити процес безперешкодним до початку реальних переговорів, проект Програми має бути перекладений на англійську мову. За погодженням з Європейською Комісією можуть відбутися перші зустрічі. Такі зустрічі та контакти на початковому етапі можуть бути покладені на Представництво України при ЄС.

авжди добре мати більше 2 осіб у переговорній команді, щоб мати змогу стояти на рівних з Європейською Комісією.

ажано мати експертів, які знають найбільш важливі частини Програми майже напам'ять, наприклад, аналіз загальної ситуації або те, як українське законодавство узгоджується із законодавством ЄС та іншими частинами Програми.

е можна недооцінювати неформальну комунікацію, лобювання з боку місії в Брюсселі, але вони мало чим допоможуть, якщо якість роботи зі столиці буде недостатньою.

Створення Платіжної агенції (ПА), Системи управління та контролю

Система управління та контролю складається з усіх державних установ, створених всередині та навколо Платіжної агенції для забезпечення належного управління та контролю за фінансуванням на всіх етапах процесу - від подання заявок на отримання допомоги до контролю за проектами після здійснення остаточного платежу. Платіжна агенція не є єдиною, хто забезпечує це, оскільки існують різні інші установи, у співпраці з якими нагляд і контроль можуть бути забезпечені набагато ефективніше, наприклад, органи регулювання будівництва, установи з охорони навколишнього середовища та інші.

Основні кроки у створенні СУК та ПА:

ибір існуючих структур, що формують ядро ПА.

ідбір топ-менеджменту з мотивованих професійних менеджерів вищого рівня.

иділення коштів з державного бюджету для найму та навчання персоналу ПА.

алучення відповідних державних та місцевих адміністративних служб до створення СУК, наприклад, будівельної, екологічної, продовольчої та ветеринарної служб, фітосанітарної служби, служби нагляду за дренажем та іригацією, які будуть залучені до детальної оцінки заявок на отримання допомоги.

рофесійно сильний підрозділ інформаційних технологій в ПА, який міг би керувати і контролювати розробку інформаційних систем, тоді як сама розробка, наприклад, написання кодів і т.д., швидше за все, буде передана на аутсорсинг.

ри розробці ІТ надзвичайно важливо залучати всіх типів реальних кінцевих користувачів до визначення параметрів та інтерфейсів системи, а не залишати це лише ІТ-спеціалістам, оскільки загальний успіх, ефективність та продуктивність залежить від того, наскільки зручним для користувача є дизайн та функціональність системи.

Прикладом може слугувати давно існуюча система електронних заявок на всі види підтримки сільського господарства в Латвії, що постійно розвивається, створена Службою підтримки села (колись латвійським агентством SAPARD, а тепер платіжним агентством для фінансування Спільної аграрної політики в Латвії), яка, серед іншого, була відзначена різними нагородами на [міжнародному рівні](#).

Для того, щоб ПА функціонувала, необхідно встановити такі основні системи:

- еєстр сільськогосподарських підприємств.
- еєстр земельних ділянок для пілотних територій на випадок, якщо Україна вирішить запровадити агроекологічні платежі.
- система подачі заявок: найпростіший спосіб - надати стандартний шаблон бізнес-плану у форматі Excel. Розробка більш складних веб-додатків вимагатиме певних попередніх умов і може зайняти багато часу та коштів, тому її слід відкласти на більш пізні етапи.
- латіжна система, пов'язана з Державним казначейством.
- система управління.

Акредитація ПА

Акредитація повинна здійснюватися незалежною аудиторською компанією, яка відповідає найвищим світовим стандартам аудиту, щоб бути достатньо незалежною від інших інституцій у загальній системі інструменту підготовки до вступу в ЄС.

Комунікаційна стратегія

Незважаючи на те, що не існує суворих законодавчих вимог щодо офіційного затвердження комунікаційної стратегії, дуже бажано її мати. Важлива не кількість сторінок, а визначення того, хто що робить і як це фінансується.

Деякі з елементів для розгляду:

давайте громадськості інформацію, яка відповідає етапу, на якому ви перебуваєте, і враховує зацікавленість відповідної аудиторії, наприклад:

- потенційні кінцеві бенефіціари, швидше за все, не дуже зацікавлені в тому, щоб розуміти, як саме Національний уповноважений орган або Державне казначейство спілкуються і що вони вимагають відповідно до нормативних документів від Платіжної агенції
- для розуміння та відображення інтересів різних аудиторій можна використовувати різні інструменти. Прикладами використання сучасних технологій є використання [slido.com](https://www.slido.com) та подібних інструментів, мозкові штурми на місцевому рівні із зацікавленими сторонами під керівництвом місцевих лідерів, яким довіряють, тощо.

Інформація на різних етапах процесу може бути не остаточною, але й не вирішальною

для відповідної аудиторії, тому надавайте її у відповідному стані, наприклад, коли вона підтверджена:

перед затвердженням стратегічного програмного документа Комісією завжди використовуйте слова "попередній", "передбачуваний" або "орієнтовний".

Якщо відповідні елементи були затверджені, досить чітко вкажіть, що це затверджена версія.

Сьогодні багато інформації можна отримати за допомогою інструментів відеоконференцій, і їх використання не можна недооцінювати, оскільки це пов'язано зі значно меншими трансакційними витратами.

Визначити інституцію поза межами Міністерства для обслуговування Секретаріату Мережі сільського розвитку з мережею по всій Україні. Така мережа сприятиме своєчасному та рівномірному поширенню інформації не лише про Програму, але й про будь-які інші національні заходи, спрямовані на розвиток сільського господарства та сільських територій. З цією метою термін "сільський розвиток" протягом багатьох років в ЄС використовується дещо вужче, ніж всі економічні питання, що відбуваються на сільських територіях з сільським населенням. Іншими словами, в ЄС розвиток сільських територій зосереджений на сільському господарстві, тоді як якби політика була орієнтована на місця, то це, безумовно, було б пріоритетом і турботою всього уряду, і не лише Міністерства сільського господарства, а й освіти, економіки, охорони здоров'я, соціального забезпечення та інших. У випадку, якщо буде прийнятий загальнодержавний підхід, можна було б розглянути можливість створення разом з міністерством, відповідальним за регіональний або територіальний розвиток, мережі розвитку сільських територій, а також приєднати до неї більш специфічну мережу розвитку сільського господарства.

Відділити бюджет на консультаційні послуги, щоб мати можливість охопити більшу частину місцевого рівня для пояснення відповідних можливостей для кінцевих бенефіціарів в рамках Програми.

З'ясувати з місцевими муніципалітетами, щоб вони також долучилися до інформаційного потоку про програму. Можна розглянути кілька варіантів:

Відділені спеціалісти/консультанти/координатори з питань сільського господарства в кожному муніципалітеті та/або

Відділена мережа муніципалітетів для поширення інформації на регіональному та місцевому рівнях, яка потім передається далі потенційним кінцевим бенефіціарам.

Регіональна адміністрація також може розглядатися як важливий партнер і гравець у поширенні інформації.

Хронологія підготовчих етапів

Цей графік розроблено як графік зворотного відліку з моменту запуску Програми, тобто з моменту, коли було оголошено перший конкурс заявок на отримання допомоги в рамках Програми (нульовий квартал (0)). Часові рамки припускають, що в цілому весь процес може зайняти три роки, що, виходячи з попереднього досвіду країн, які брали участь у подібних процесах, є реалістичним сценарієм. Якщо політична прихильність або якість роботи в Києві буде недостатньою, процес може зайняти більше часу. За умови дуже високої політичної відданості з обох сторін, а також відданих і мотивованих людей на всіх рівнях процес може зайняти менше часу, однак, на думку авторів, важко уявити, що загальний час буде меншим, ніж 24 місяці.

-Q12	-Q11	-Q10	-Q9	-Q8	-Q7	-Q6	-Q5	-Q4	-Q3	-Q2	-Q1
Створення державної установи											
Написання програми - процес											
				Переговори з Європейською Комісією (ЄК) щодо програми							
				Створення							
									Акредитація ПА		

Додаток. Приклади програм s/plans

Оскільки існують певні відмінності в законодавстві щодо SAPARD та IPARD, слід також розглянути приклади програм IPARD.

Нижче наведені ресурси програм і планів, які можна використовувати як орієнтир:

1. У цьому файлі наведено приклад латвійської програми SAPARD, яка може бути використана як модельний приклад для ознайомлення з елементами та загальною структурою програми підготовки до вступу в ЄС у сфері сільського господарства та

^SAPARD

розвитку сільських територій (programma angl..clea).

лан розвитку сільського господарства та сільських територій для [Хорватії](#) за програмою